WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

НАРОДНА СКУПШТИНА

СЛУЖБЕНИ ЛИСТ О РАДУ СРПСКЕ НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДАН ЗА ВРЕМЕ СКУПШТИНСКОГ РАДА

ПРЕТПЛАТУ ПРИМА

КРАЉЕВСКО-СРПСКА ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

ЦЕНА ЈЕ ЛИСТУ:

ЗА СРБИЈУ . . . . . 6 дин. МЕСЕЧНО

ОД ЈЕДНОГА БРОЈА . . . . . 0·10 дин.

ЗА СТРАНЕ ЗЕМЉЕ ПОШТАНСКОГ САВЕЗА 15 дин. МЕСЕЧНО

УРЕЂУЈУ СКУПШТИНСКИ СЕКРЕТАРИ:

Ранко Петровић, Доброслав Ружић, Љуб. П. Ћирић.

Број 66 | ЧЕТВРТАК 14 ФЕБРУАРА 1891 | Година I

55 САСТАНАК

4 фебруара 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Доброслав Ружић

(НАСТАВАК)

(О буџету: Вел. Кундовић)

У завршном рачуну од 1887 год., где је био најбољи приход државни, стављени су само стварни приходи, а то су и приходи од железнице и соли. Тада је био чист приход на 37.000.000. Узмимо сад садашњу претпоставку г. министра финансија, да ћемо имати 7.000.000 дин. прихода од монопола дувана, 5.000,000 од железнице и 3.000.000 од соли дакле свега 15,000.000 прихода. Претпоставимо да ће тај приход заиста стварно ући у државну касу, онда излази 48.000.000 динара да ћемо имати стварног прихода. Дакле, 8—10.000.000 морамо имати дефицита. То је чист рачун, а основан је на подацима министарства финансија, која су нам дата у руке.

Ви знате, господо, да сте и приликом адресе и престолне беседе напоменули, како садашња влада и Скупштина вели да консолидује дугове државне, но ја вас питам, господо, какав би то финансијер био који би пристао да изврши консолидовање дугова, кад види да има у буџету 3.000.000 стварног дефицита. Ми морамо у интересу консолидовања дугова свести наше финансиско стање тако, да се буџет прихода равна са расходима и да буде на правилној и чврстој основи, и тек кад то буде, консолидовање се може извршити, иначе то је илузија, која се изговара форме ради, а не ради саме ствари. Нама се пребацује и каже, како још од доба либералне владавине од 1883 год. стоје неки завршни рачуни, који нису извршени и како министар финансија рече, то се већ неколико година повлачи по буџетима. Г. министар финансија чини ми се да, и ако рукује финансијама нашим, ипак је мало рачуна водио о политици, јер да је о томе водио рачуна, он би видео да тада није ни била либерална влада и да је узрок томе била влада, која је после либералне дошла.

Поштовани посланик прота Милан Ђурић изволео је казати: како се он чуди нашем посланику госп. Туцаковићу, кога цела Скупштина и народ рачуна у веома карактерна и честита човека, на је њему нашао да пребаци, како он тражи да се буџет постави на бољи основ, да се заведе индустрија, помогне наше сточарство и занати. А међутим вели он то до сада никад није чинио. Господо! Ово је сушта неистина, ево вам „Самоуправе," органа вашег, ево адресе одборске мањине и у њој ћете наћи све оно, за шта сад пребацујете. Дакле, види се да је поштовани посланик још 1881 год. тражио, да се приступи оним пословима, које ви треба сад, кад сте на влади, да их извршите, јер сте се тога и примили да се то изврши.

Министар финансија рекао је, да је мога поштованог пријатеља г. Авакумовића рачун без крчмара, међутим у колико је мени познато финансиско стање, а верујте да сам за 10 год, од како сам посланик, обраћао јаку пажњу буџетским позицијама ја вас могу уверити да цифре, које је госп. Авакумовић поменуо, са свим су тачне, док на против цео говор министра финансије своди се на то, да је то рачун без пића.

Г. министар финансија и остали посланици из већине пребацивали су г. Авакумовићу и нама и казали, што не изађемо са једним позитивним предлогом о уређењу финансија; што не кажемо своје мишљење, како би се поправило. Молим вас, господо, то је питање са свим чисто и јасно, и ја сам то питање у прошлогодишњем буџету напоменуо и казао: да ми нисмо позвани да подносимо предлоге, јер ви сте већина скупштинска и од вашег решења зависи, хоће ли се какав предлог усвојити или не, на дакле на вама је и дужност да подносите предлоге. Кад ми дођемо тамо где сте сада ви, видећете како се рукује финансијама државним и како се подносе предлози (Смех).

Господо, што је буџетска позиција расхода дигнута на сгону од 56—57.000.000 дин., казао је г. министар да су то државне потребе; ја нећу да спорим те државне потребе, јер г. министар је на управи земаљској и његове очи боље виде и кад он каже да је буџет расхода 57.000.000, онда ми, који седимо на опозиционим клупама, немамо права да тражимо и да буџет прихода буде 57.000.000. То је главно питање о коме ми водимо реч има три дана. По буџетским приходима оноликим колики су, ми не можемо казати да ће приходи бити на 57.000.000, дин. већ да мора бити најмање 10.000.000 дин. дефицита, и с тога треба да гледамо, како ћемо да изравнамо са буџетом прихода буџет расхода, а то је правилна основа да се може извршити консолидовање дугова, али имати фаличан буџет а не заводити никакве изворе финанцијске, таква финансиска политика није правилна и с тога кажем да не могу одобрити ту политику, већ ћу и гласати против буџета.

Живан Живановић — Господо! После дебате о адреси ово је друга највећа дебата у Скупштини, а која је још и важнија од дебате о адреси, с тога што се тиче материјалне ствари, док је адреса више природе формалне.

При овој дебати показало се оно, што се у доста прилика показало, да кад посланик пређе са леве стране скупштинских клупа на десну, где сте ви сад, да много што шта другојачије види, и замера и критикује, оно што противници

говоре а што је пре сам одобравао. Да ли је то политичка обмана или самообмана, ја о том нећу да говорим, али кажем, да ми гледамо ствари — и буџет — сад са оним истим очима, којима сте гледали и ви, кад сте били на овим местима, с леве стране, с либералима заједно.

Чинећи критику, ми не вређамо никога и не желимо то да чинимо. Свакојако, господо, ова се буџетска дебата изметнула у пречишћавање политичких рачуна, а не финансиских. Четири дана је, господо, како слушамо прекоре, који се бацају либералној странци и појединим њеним људима, и нису се неки зауставили ни на границама, одакле почиње *увреда*. Ја, господо, нећу улазити у ту ствар, јер сам имао прилике да при дебати о адреси са ужичким послаником, поштованим протом Миланом Ђурићем, *пречистим те рачуне*, и ми смо се растали с тим, да он није имао права, што је оволике прекоре чинио либералној влади. Данас он има још мање права за то. Ја имам овом приликом да додам још само то, што се тиче његовога напада односно војничке спреме у рату за ослобођење. Факта противно тврде о ономе, што је изволео казати прота Милан, јер после трогодишњег ратовања остало је 12,000.000 патрона у наслеђе будућој спреми, а међутим знамо, да је за време рата с Бугарском на Сливници муниционa готовина утрошена за неколико дана, и Пирот је био тако рећи, без одбране, а војска држала пушке „к нози!“ Даље он је казао да жали либерале, што им народ не да власт. Господо, осветштана је истина да нема политичара на свету, који води политику а не жели власт. Сваки политичар, који води политику, жели и власт. И кад бих ја противно тврдио, не бих изговорио истину. Војник, који не мисли бити генерал, није војник. Али, господо, има времена, има прилика, кад човек не може пожелити власт, има прилика, које су јаче од партија; свако време доноси извесне људе и на послетку дошло је време, које је донело и вас радикале; али, господо, донело је и то да либерали не гледају са пакошћу на вашу власт. Ја ћу упутити проту Милана на нека факта, која су сада тако рећи историска, која јасно говоре, како је наше понашање у том погледу. Ја вам, господо, искрено могу рећи, да смо сви желели да још 1883 године дођу радикали на владу; јер, господо, онда заиста не би ни било буна ни других зала, које су напредњаци учинили овој земљи. Да је тако, господо, имали сте прилике да прочитате у једноме писму, у коме се каже краљици Наталији, да не треба да плаче за напредњацима због резултата избора, који је писао 1883 год. у вашу корист а не у нашу. За време савезне владе, ко је пружио радикалима руку да изађу на површину него опет либерали? И када је савез пропао, либерали су нуђени да саставе кабинет, па нису хтели. Ми смо ишли у двор краљу Милану и он нас је питао: „Шта мислите, ко да прими управу?“ Ми смо му одговорили: „Изволте Ваше Величанство предати владу радикалима, да видимо шта ће и они да учине.“ Као што видите, ми смо били исправни и ненаситљиви у питањима власти. Пре би се могло доказати, да нам је *то* била мана, а не ово за што нас ви бедите.

Што се тиче критике проте Милана Ђурића на спољну политику либералне владе, то морам оставити њему, да он има своје мишљење како хоће, а у опште што се тиче израза, који су пали овде, ја мислим, да ми то треба да расправимо приватно међу собом код кафеџије и да не оптерећујемо председништво и Скупштину са излишним, често ружним изразима и речима. Свакојако у погледу те његове критике целокупне спољне политике, за мене би било од интереса да знам: како прота М. Ђурић мисли и о резултатима, које је Црна Гора пожњела на Берлинском Конгресу. Ми сви знамо, господо, да је Црна Гора тамо добила $^1/_4$ од онога, што је требала да добије, док је Србија донела отуд два пут више но из Сан-Стефана. Ми знамо даље, господо, да је Црна Гора морала пристати да јој Црна Гора врши санитетску полицију у роћеним њеним приставиштима. Дакле видите: оно што мало пре рекох да су некада прилике јаче од људи, да су јаче од најјачих патриота и не треба те ствари вечито и вечито потезати. На послетку, господо, тиме се ништа неће самој ствари допринети; јер нити ћете писати ви нашу историју, нити имамо узрока ми да пишемо вашу историју. Историја се пише када савременици помру, и онај који буде писао историју наше странке, неће гледати Ђурићеве говоре у стенографским белешкама, нити ће онај који буде писао историју ваше странке, гледати друге које говоре у стенографским белешкама. Са судом историје ми ћемо бити у своје време задовољни. Ту нам заслугу неће нико моћи одузети. Овде је буџет на дневном реду, ви имате ријеч, а опозиција врши једну родољубиву, добронамерну контролу, и треба то да схватите не као пакост, но да хоћемо да чинимо једно добро, и да из тога поцрпете и ви користи, само ако хоћете.

Буџет је, господо, потреба државна и готово противу њега не може бити говора у начелу. Шта више, господо, ја ћу признати да велики буџет има многу добру страну. Велики буџет даје добре школе; велики буџет даје добро чиновништво, плаћа га добро да не краде; велики буџет даје добру војску, једном речи, чини државу срећном и задовољном. То су у теорији добре стране великога буџета. Али у практици велики буџет може бити веома опасна ствар. Изгледа да смо ми на овом другом месту. Ако се буџет прави са дефицитом, а уз то да се отворе нова, велика чиновничка места, што је нарочито г. Ранко Тајсић нагласио; ако се велики буџет прави да се задовоље потребе, које се могу задовољити до године, или које се не морају никако ни задовољити, онда наравно, и ако је велики буџет, у колико је већи у толико је опаснији. Данас су случајно погрнуте пензије и стављене начелно у питање. Тако је М. Миловановић казао, да пензије треба са свим укинути. Ја држим, господо, да је то погрешно мишљење. Једно приватно народско друштво плаћа своје чиновнике и агенте; а кад остаре и не могу да раде, оно им даје пристојну пензију да могу достојно да живе. Кад тако ради једно народско друштво, у толико је достојније, да држава своје службенике, који су поштено и беспорочно служили, заклони у старости и дâ им пензију да могу скромно да живе.

Ратовати ваља против *злоупотребе* пензионовања, а не против установе пензије. Збиља, када погледамо у данашњи буџет, видимо да је пензиони фонд постао готово она ан. Его н. пр. буџет војни је већи од свију буџета других министарстава — што је са свим на своме месту — и ако узмемо цифру војног буџета по цифри, коју предлаже одборска већина, пензије износе $^1/_5$ те цифре, а ако узмемо цифру, коју предлаже г. Ранко, онда би сразмера према војноме буџету била још већа, т. ј. пензије су скоро $^1/_3$ целог војног буџета! То показује једну грубу сразмеру. Ту злочесту практику пензионовања чиновника засновали су напредњаци. Има у мене једна књига, која казује како је у том правцу рађено. Молим само да чујете! Пензионовано је њих 331, отпуштено је 123, бачено на расположење њих 20, свега 474. На послетку кињењем натерано 141 да напусте службу. То чини свега 615 људи. Једна мала држава, када толике чиновнике поремети, онда на свакн начин она је учинила сама себи једну велику пакост. Тако цифре говоре, а колико сте ви радикали *увекали* ово зло, то ће показати каква будућа статистика; и ја сажаљевам што та ваша статистика неће бити ни за кога од нас пријатна, као очито тврди *данашња* огромна сума на пензије.

Кад су либерали одступили, оставили су пензиони буџет око непуних 300.000 дин., али, што је значајно, та је сума нарасла од *како је државе српске*; из њега су плаћани људи још из времена Карађорђева, из њега је плаћат н. пр. Црвени Матеја, који је војевао још под Карађорђем, и он је из њега црпао своје издржавање, поред многих других старих и изнурених чиновника из ранијих времена; а данашњим пензионим буџетом на жалост плаћају се људи, који су тако рећи јуче свршили школу. Кажите: је ли то добро?

Док је у срећним државама буџет сувишак, који дају грађани својој држави, дотле је у Србији буџет постао центар, коме трче сви гладни грађани да се наједу. У нашој земљи обрнута је сразмера. Шта мислим с тим да вам кажем? Ево шта: Неки либеранат једва чека да буџетом заради оно, што му треба; за

www.NARODNA BIBLIOTEKA.rs

једно тричаво секретарско место железничка управа добија по 20—30 молаба; за једно чуварско место на железничкој каравли, јавља се неколико људи из једнога суседнога села, да и не говоримо о читавим легионима младих људи, који се искључиво спремају да падну — без спреме и заслуге — на терет државног буџета. То показује да је наш народ или сирома, или не уме радити, или нема шта да ради, па гледа, где ће да служи и да држави падне на терет. Но школама су фамулуси — пропали трговци. Погледајте овде ове људе, који нас служе у Скупштини, и ту има пропалих трговаца. Узмите монополе, тамо је сав персонал све бивши трговци. То показује да су ти људи пропали, а таква земља не може се похвалити да има добру економију.

Докле су приходи у Србији колебљиви — дотле *сталност расхода* постоји; а од свега тога најсталније је државно дуговање. Ја о државном дуговању нећу доле говорити; али, да бих вам доказао сталност расхода, прочитаћу вам раније буџете. Расходи расту а извори постају све тежи. Није то лако, да не буде расход, који се ове године избрише. Да је то лако показује нам лањски покушај, да се укину извесна места, па се у току године показало, да држава та места мора повратити у живот.

Буџет иде са расходима као човек са «годинама старости». Кад је човек проживео 30—40—50 год. он може бити здрав, гибак, али своје млађе године не може повратити. Тако исто и с буџетом постоји. Кад нешто једном унесете, после се у томе — тако рећи — не можете више натраг повратити; а да је тако и с буџетом уверићу вас, кад вам прочитам буџете за минулих 10 година, после либералне владе. (Чита). 1880 год. буџет је био $19^1/_2$ мил., 1881 — 25,936.000. дакле вишак, 1882 — 32,635.000 опет неки вишак; 1883 — 34,480.000 и опет закључен с вишком, 1883 — 37,365.000 и опет вишак, 1885 год. — 37 мил. пење се на 46,000.000, 1886 исти буџет. $188^6/_7$ 44,460.000. То је буџет, који сте ви наследили. У сваком је буџету напредњачком фигурирао чак и вишак; а ви знате, како су се ти лажни вишци у практици после показали. То показује, да и ако су опозиције тада виделе зло пред очима, нису хтеле ондашње већине да га умање.

Буџет се најпосле, тако лудо рађени, није могао вратити на стару меру од 19 милиона, него се пео, док није дошао данашњи буџет по предлогу *вашем* на 57,000.000.

Речено је, као да сам ја казао, да Србија стоји за 50 год. назад; ја сам то рекао — али не знам од куд је та изрека могла имати везе с буџетом? Ја сам то рекао онда, кад је један посланик казао се да наш народ често буни. Ја сам то рекао, да су *буне*, дакле политички преврати, бацили Србију 50 год. у натраг а не буџети. И то стоји. Од онога времена, кад је мудри Кнез Милош 1839 год. оставио Србију, од тада смо пошли једним опаким путем, да један странац, који посматра нашу историју не може а да се на зачуди, кад види, да ни један владалац није могао мирно да сврши своју каријеру. Кнез Милош оставио земљу; то исто и Кнез Михаило и после изгубио живот; један протеран 1858 године; а краљ Милан пре времена оставио престо. Једном речју морамо се чудити, када видимо, да су сгвари суноврат ишле, и у место, да смо се још онда бринули за Македонију, Стару Србију и Босну, ми би данас седели у седлу онако, као што седе они Шопови. То су грехови наших старих, а нису ни наши, ни ваши. Но, наше *економно зло* заиста постоји, али је од скорог датума. Оно није старо 50 год. Рећи ћу, да оно почиње од 10 год. на овамо, и ако прота Милан каже, да су либерали ударили дажбине. То не може бити, јер — допустите ми — да вам кажем једну сељачку изреку: «Ако коза лаже, рог не лаже». Стоји цифра од 19 милиона и она не сведочи о великим теретима, као што тврди на чијој је страни штедња. И како се буџет не може више вратити на ту срећну цифру — није *наша* кривица.

Да видимо данашњи буџет. Он је предложен у 57 милиона и врло је мало измењен у одбору поред уштеда, које је учинио Ранко Тајсић, и које су проблематичне природе, јер задиру у места, која не смемо дирати, као н. пр. у војни буџет. Узимам у мојој оцени буџета за основу једну изреку г. министра финансија. Он је рекао: «рачун за прошлу годину није још завршен, али ја предвиђам, ја осећам дефицит од 5 милиона». Шта значи то? Значи да буџет, који је био 46 милиона свршава се са дефицитом од 5 милиона.

Додајте томе да су се у прошлој години рачунали и *утрошени* приходи монопола соли, дувана и железнице; и онда не знам како ће се сад неким чудним начином изравнити ова цифра на 57 милиона! Право да кажем: ја не умем стручно да анализирам све финанс. операције, али ова поставка, коју је министар рекао, мене је веома уплашила, и ја сам мишљења да ће у буџету од 57 милиона бити великог дефицита, који ће превазићи далеко прошло-годишњи дефицит. Он ће се сад још више увећати са великом пореском вересијом. Од куда је она велика, то нећу овде да расправљам, но биће да долази и од сиромашгине, али и од тога, што се уредно не наплаћује. Резултат свега тога је тај, да се не *може према овом предлогу доћи до буџетске равнотеже, дакле да ће бити дефицита већега, но што га овде и г. министар и одбор означују.*

После тога има један политички моменат баш код овог буџета. Но то је ваша ствар, али ја ћу да га поменем. Ја знам добро да многи од вас у себи говоре стару изреку „зло је поћи а горе не поћи.» То знам врло добро. И с тога је то тако тамо у вас, што се очекивало на ову Скупштину, односно на њену већину, да ће она скројити буџет, који ће задовољити све захтеве одоздо и с тога добива овај буџет веома велику важност; и кад сам казао, да се други буџети не могу повратити на мању цифру, то кажем да ће овај буџет *ако га сад одобрите*, тешко моћи да се врати доцније на мању цифру. Из данашњег буџета, дакле, доказаће се: или да је такав некакав државни разлог, да народ *мора* да плаћа толико или ће се доказати да је благостање народа, и да народ *може* да плаћа. И у једном и у другом случају, биће врло важна ствар и то ће бити у исто време, господо, *разрешница за све будуће друге већине и владе, да не могу ништа учинити у олакшицу ако ово данас усвојимо. Сад се ломи!*

Господо, мишљења су се мењала, политички су се правци мењали и Скупштина је добијала разну физиономију. На тим истим клупама говорио је некад о народном благостању какав Милош Глишић, неки Жуњић; дошли смо сад и ми и ви, све махом нови људи — само је наш уважени чича Т. Туцаковић, који је још од 1858 претурио све прилике и неприлике и са нашу седи у посланичким редовима за тако дуго време. Дакле, партије се мењале, мишљења се мењала, али једно стоји, што ћу ја казати у фигури. Молим да ме извините, да не мислите да кога врећам. Један кочијаш возио је неке пашажере; терао је своје коње, да што брже иду, кад му је један од пашажера приметио да још брже тера, он му је најпосле казао: «молим вас, ви сте нови пашажери, али су моји коњи стари они не могу тако брзо да вуку.» То оћу да кажем да смо ми нови, да је скупштинска већина нова, али маса, која плаћа она је стара и примајући овај буџет ви треба добро да се размислите оће ли они, који вуку „државна кола,» моћи да брже вуку. Ја сам зато, да се врати овај буџет у одбор *и да се рашчисти тако да не буде ни сувише тешко ни онима „доле“ ни сувише раскошно „горе“*

Љубо Јоксимовић — Нисам мислио да говорим о буџету у начелу, јер знам да буџет правимо за целу земљу, а не за ову или ону партију, и напред сам мислио да га примим и примићу га како га је одборска већина предложила. Но један од говорника из опозиције, г. Рибарац, говорећи о буџету у начелу, говорио је и о историји појединих странака у земљи, па је казао, да је заслуга либерала што су сузбили погрешне појмове са запада, што су сузбили социјализам. То је баш оно домаћинско начело — кад се коме догоди штета у кући, да је за то крив млађи брат. Ја ћу покушати да докажем, да је кривица до старијег брата, и да одбраним млађег. — Кривица је до либерала што су сузбили социјализам, јер то што су они звали социјализам, то је био српски патриотизам, а да нису то учинили, онда би ми данас имали сувишак, а не дефицит. Дефицит је постао од либерала и то због тога, што се либерализам оснивао на погрешним појмовима, које су они са запада донели, — то је био макијавелизам а не либерализам.

Либерали се позивају на заслугу, што смо добили 4 округа. Ако је то заслуга либерала, који су се богатили лифера-

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нијама за време рата, заслуга је и српских социјалиста, што имају гробове, борећи се за своју отаџбину на бојном пољу.

Српски социјализам датира своје порекло од 1870 г. Њима се пребацује да су они погрешно проповедали теорију Ласалову, међутим ја хоћу да кажем, да су либерали донели погрешне појмове, што су проповедади макијавелизам у земљи. 1870 год. појавила се париска комуна, противна начелима Наполеоновим. Наполеон је помагао Турску, која је ишла против нас. Српска омладина симпатисала је Француској, и они људи, који су онда били на барикадама — сад су на влади у Француској. Та влада помогла нам је да вратимо железницу, коју су нам странци одузели, помогли су нам да спасемо наше економско стање.

Исти господин, који је казао, да је утопија социјализам у Србији, казао је такође, да је утопија и занатлиско удружење у Србији. Да су либерали радили како треба, та би се удружења основала и под либералима, а не би се радило онако како Јифте и бирократија хоће, већ би се чуо и глас српског занатлије.

Занатлије су биле до радикалне владе посторчад у својој отаџбини. Њих су радикали примили к себи као рођене синове своје отаџбине и уопште су радили и раде за српске занатлије, што либерали нису чинили. Српске социјалисте нису тражиле Тукидита и Тацита да опише српско стање, они су га описивали сами у Србији, јер стари Срби, кад су устајали против тирана, слушали су српског гуслара Филипа Вишњића, који је тешко стање описао боље од Тукидита и Тацита.

Жале се либерали да има неки механџија, који је постављен за начелника. Господо, он није из механског келнераја дошао ту, него са посланичке клупе; али узмимо пензионере либерале, који су нам оставили 2 милиона само на пензије, ту би могли из тог табора да се образују сви еснафи. (Смех). Те су им пензије нека стечена права! Српски сељак, српски занатлија, нема стечених права, а они их имају!

Г. Велизар Кундовић чуди се што је буџет велики, па каже: који је луд да повери Србији капитал да консолидује своје дугове, кад вили овде само велики буџет а жалосно стање. Па и ја се чудим ко ће повраћати капитал, кад чује како г. Кундовић препоручује страним финансијерима своју отаџбину.

Г. Живан Живановић чуди се откуд оволико трговаца у Скупштини за послужитеље. Он је човек млад и њега одвајам од осталих његових другова (Смех), али његови стари либерали нису се трудили да заведу трговачке и занатлиске школе за спрему трговаца и занатлија, па сад не би газде страдале. Трговци се нису спремали да тргују, него они су говорили: пошто купим по то недам, и кад му нестане и еспапа и новаца, онда му тако пропадне и сво домаћинство као мехур кад се надује па после спласне.

Нисам мислио да се дотакнем и овог питања, које оћу при завршетку свог говора да споменем, али кад га је г. Живан спомецуо, онда ћу и ја рећи коју о њему. Г. Живан каже: откуд то да су српски владаоци тако страшно један за другим збацивани? То је отуда, што народ није мислио да улази у те ствари, династичне сплетке, али су га у те сплетке увукли сами великаши. За то имамо примера и у ово последње доба. Користе се станем једне женске и увлаче народ у династичне сплетке. Један од пропалих власника стао је на страну једне личности близу двора. — Од старих вођа партија, ђенерала, има их двојица, од којих је се један на позицији јуначки „борио“ — без војске, а другоме је војска — побегла са мегдана тако, да је стари вођа морао сам да мете наочаре, те да се пером бори против — ђенерала без војске.

С обзиром на све прилике, ја сам за предлог буџетски онакав, какав је предложен од стране одборске већине.

Ранко Петровић — По праву, које ми даје пословник, ја уступам моју реч моме поштованом негдашњем професору г. Гиги Гершићу.

Гига Гершић — Господо, ове тако разређене клупе посланичке, које видим овде, показују, да је ова дебата тако дуго трајала, да већ почињу господа да губе стрпљење да слушају дуге говоре, и то не може никога окуражити да и даље испреда ову дебату и да је продужава толико, како би већ била и сувише досадна. Па зато и ја можда не бих ни узимао сада реч, да ми није ступио своју реч поштовани посланик Ранко Петровић, коме нека је за то хвала. Као што рекох ја не бих узимао сада реч при буџету, јер пре свега, ја признајем пред Скупштином, да ја нисам никакав стручан финансијер, а врло не радо говорим о питањима, у којима не могу дати нарочито стручно обавештење, а друго мој обичај није да говорим кроз прозор, те да ме само чују моји бирачи и да говорим у општим фразама, које не дају много стручнога објашњења о некоме предмету. Међутим, што сам ипак устао да говорим то је с тога, да обележим своје гледиште, зашто ћу овако или онако да гласам. Ну, морам признати, да ме је на то нагонио и један тако да кажем лични разлог. У течају ове дебате међу осталим говорницима говорио је и поштовани посланик г. Авакумовић. Што је он говорио доста дуго и опширно, то му не може нико замерити, јер је своје гледиште хтео опширно да изложи, а на то има и право. Но мени је жао, господо, што нисам био у почетку његовога говора, али сам сазнао, да је он почињао да говори о буџету и говорећи о буџету нашао је, да стоји у врло тесној вези с питањем о буџету да спомене и неку личну историју овога или онога човека. И по свему ономе, што је он говорио, изгледа да се то односило на мене. Ја и сад не могу да разумем, какву везу, има моја прошлост и моја лична историја с буџетом. Међутим г. Авакумовић нашао је, да то има везе и ви, кад сте имали стрпљења да чујете и слушате оно, што је он говорио, онда немојте ми замерити, што ћу ја да кажем у кратко неколико речи; јер кад се може неко да напада пред Скупштином, онда мислим, да има с тим везе и моја одбрана и да је треба чути. Ваљда ће и она допринети бољем расветљењу буџетског питања (Живахан смех).

Г. Авакумовић нашао је за нужно, да учини нека велика, до сад непозната открића, о некој мојој прошлости. Откриво је неке тајне Скупштини, о којима нико до сада није знао, и ја разуме се под упечатком тог великог открића чисто се снебивам да устанем да говорим, јер могу сви да пруже прст на мене па да кажу: ево то је тај човек, чија је прошлост тако страшна. Казато је шта? Казато је с једне стране, што није тачно и истинито, а с друге стране, додирнута је једна ствар, која није непозната и коју је он показао као тајну и мислио је да то нико не зна. Пре свега ту нема никакве тајне, да је мој цео живот и политички рад, тако да кажем, једна отворена књига, која је била на догледу целоме свету, коју је сваки могао да прелиста, те да у тој нађе све што је нужно ради обавештења. Мој је живот био јаван. Додирујући моју прошлост г. Авакумовић извесно није имао ту нежну намеру према мени, да ми поласка и да ме препоручи, него је на сваки начин имао намеру, да ми можда нешто врати, што му се учинило да сам ја њега дирнуо једном напоменом при онамадашњој дебати о закону о судијама. Премда ја мислим, да то озбиљним људима и државницима не би доликовало, да се таквим начином служе на да наводе, како ми је прошлост не знам каква, кад то не стоји. Г. Авакумовић казао је да сам ја био прво омладинац, после либерал, па после тога да сам неко време био у редакцији „Видела“ и најпосле да сам ушао у радикале и не знам шта друго. Према овоме изгледа, да сам ја мењао партије. Извините што о томе морам да говорим — али видим да то има везе с буџетом, и с тога морам да кажем! (Смех). Господо, ја не само да сам био омладинац, него сам и данас омладинац, у колико то значи: да човек исповеда извесна начела, која се односе на наш национални задатак и на уређење наших државних унутрашњих установа. Ја дакле оно што сам исповедао као омладинац, то исповедам и данас и нико ми не може доказати, да сам ма за длаку одступио од својих начела, да сам са својим јавним радом и с начелом трговао или гледао да ћарим. Ја сам јаван радикал био још у оно доба и јавно основедао начела, кад је било опасно рећи само „слободна штампа“, па да дотичног огласе као бунтовника. Са *таквим* начелима могло се слободоумно „ћарити“, само то да човека истерају из службе, као што се и мени догодило. Ја разуме се не бих хтео да

улазим у те личне ствари, да ми се не пребаци да се фалим, али морам противу напада да се браним.

Казао је затим, да сам ја као омладинац постао либерал. Господо, ја нисам био либерал у смислу званичног либерализма, који је тада владао, то ја кажем слободно и смело, јер онда, кад сам ја ушао у живот друштвени, онда није било груписаних партија са тачно изнесеним програмом, статутима и партијском организацијом као данас, него је била једна влада, која је састављена из људи, који су имали заједничког вођу, програм и убеђење. Програм те владе, стојао је пре свега на Уставу од 1869 год. а њену је унугарњу политику представљао покојни Радивој Милојковић..... Пре свега, немојте мислити, да ја њега хоћу да вређам, а и није лепо мртва човека нападати — ја сам њега као патриоту и србина поштовао, али се с њиме као државником никако нисам слагао, то сам казао јавно и осуђивао сам тадашњу унутрашњу политику а критиковао сам одредбе Устава са катедре, преко штампе и у својим говорима, и то је сасвим познат факт. Разуме се, ја нисам никад био од оних опозиционара, који праве опозицију ради опозиције, па да по што по то и оно, што је добро код једне владе не признајем, као што то има и таквих опозиционара.

Ја такав опозиционар нисам био.

Ја сам ваздa био готов, када је влада што добро урадила, да јој то признам, али сам тако исто одсудно и отворено осуђивао оно, што је тадања влада учинила а није се са мојим мишљењем и убеђењем слагало.

Ја дакле нисам био званично забележен члан организоване партије, јер је тада није ни било.

Г. Авакумовић напоменуо је, како сам ја писао некакве адресе већине као што сам и сад писао. Мени је чудо како је он то могао да каже, када је знао историју оне једине адресе под либералном владом у којој сам ја учествовао.

Дакле ја никако нисам ни могао писати некакве „адресе“, јер нисам био члан Скупштине осим само једанпут 1878 год., и то на крају периоде у последњој сесији по свршетку другога рата. Ја сам ушао као човек, који има своја стална убеђења, а то знају и људи, који су тада били чланови владе. Улазећи тада у Скупштину ја сам у напред изјавио пре свега, да нећу примати никаквих инструкција од владе, већ да ћу говорити по своме убеђењу и својим већ познатим начелима, па може бити неки пут ћу се и сложити, а неки пут не, али хоћу да одржим слободу свога положаја. А да сам збиља тако радио тада у Скупштини, то сведоче штампане белешке тадашњег скупштинског рада. Како сам тада стајао у меродавним владиним круговима, то се види најбоље из тога, што као професор права ја нисам био изабрат ни у један, па чак ни у законодавни одбор; према томе дакле види се, да су мене сматрали онда као човека самосталног, који није ангажован и који води опозицију где јој има места према његовоме убеђењу. Сад је ту дошло писање адресе и према тадашњем пословнику сва три одбора састављена у једно сачињавали су адресни одбор, па како ја нисам био ни у једноме одбору, то нисам могао ни писати адресу. Пошто су састављени одбори мучили се око адресе, па никако нису могли да је саставе, како је одговарало тадањем историјском тренутку после проглашења независности, дошао је председник одбора и замолио ме да ту адресу ја стилизујем, нарочито оно, што се односи на спољне догађаје, јер је била проглашена независност. Ја, господо, казао сам онда да то не могу учинити, но најпосле сам позван и од чланова владе и они су ми препоручили (ту је и г. Алимпије, који је тада био члан те владе) да ја стилизујем адресу, јер вели: „ти добро умеш да стилизујеш.“

Ја сам им тада казао да ћу то учинити што се тиче онога дела адресе, који се односи на спољне догађаје, али да ћу у Скупштини одржати самосталност свог мишљења и говорити против адресе, у колико у њој није ушло све, што сам налазио да треба да уђе. И ја сам тако и радио.

Ето то је, дакле, историја адресе коју сам писао, али нисам никада писао неке панегирике владама. Онда је дошло време, кад се склопило једно коло људи, које, видећи да је српска журналистика спала само на један једини лист (а то је био полузванични „Исток“) нашло је, да је крајња потреба да се покрене један самосталан лист, и казало је: хоћемо да оснујемо један самосталан лист са савременим слободоумним програмом. Дакле, нашла се потреба да се то састави, и ја сам позват од људи, који су наумили да покрену тај лист са извесним слободоумним програмом и који су ме питали: хоћете ли и ви да учествујете у оснивању и остварењу тих начела. Ја нисам никад мислио, да имам неку привилегију или неки монопол на извесна начела или да сам их под аренду узео, те да нико та начела не сме да исповеда, и када сам видео да људи хоће да воју за начела, која сам ја још пре тога исповедао, онда ја нисам могао не пристати на заједнички рад за њихово остварење, и ја сам у првој седници тога одбора отворено казао ово: „ми смо до сад били у разним таборима и групама, али кад ви хоћете да заступате оваква начела са којима се ја слажем, онда ја подписујем ваш програм.“

На програм, на који сам се тада потписао, потписао бих се и данас, тога се не стидим, јер су у њему била начела, која ја и данас заступам. Ја нисам био члан редакције, нисам ни писао, него сам учествовао кад се оснивало то предузеће, и чим је дошло до тога: да се деле људи у обележене партије; ја сам заузео место у оној партији, која је највише одговарала мојим начелима и убеђењима. Ја сам ушао у ту партију са потпуном свешћу и с потпуном савешћу потписао сам програм њен, кога сам верно заступао и до сад као што ћу и од сад. Сем тога, ја никад нисам улазио ради неког ћара, и чудно је збиља да сам вечито улазио тамо где је опозиција, али никада нисам имао намеру да уђарим нешто а на против кад су господа, која су основала „Видело“ дошла на власт, ја сам већ био одступио.

Ја не знам да ли је то страшна и опасна прошлост, ја је се не само не стидим, него се поносим, јер ми је чиста и неокаљана прошлост једини капитал, што сам га стекао дугогодишњим јавним радом.

Још ћу мимогред напоменути, да баш када би и стојало оно, што је погрешно напоменуо г. Авакумовић, да сам био либерал, па постао радикал, баш и кад би било тако, не би могло бити замерке, јер је допуштено сваком човеку да своје мишљење окрене на боље и да иде у напред, само не треба да иде у назад. Познато је да је чувени француски државник *Тјер* непрестано био монархиста орлеанац, па је под старост републиканац, па чак и председник републике и нико му то није замерио, јер је усвојио нешто, што се сматра као напредније. Међутим сваки би му замерио да је од орлеанисте постао легитимиста.

Сад што се тиче питања о буџету, ја хоћу у кратко да кажем, да су господа, која су говорила о буџету у генералној дебати, изгубила из вида шта треба да буде садржина те генералне дебате, и многа господа говорници упуштали су се у појединости, које никако не спадају у генералну дебату. У генералној дебати има ово да се констатује, да ли се извесан буџет може усвојити за основу у специјалној дебати, у којој ће се после у специјалности дебатовати и када је то питање на средини, онда ко може бити против буџета у начелу? Ја мислим, да може бити само онај, прво: који хоће то буџетно питање да употреби као израз неповерења према влади, то је у свима парламентима главно разбојиште, на коме се тај мегдан дели; но осим овог чисто опозиционог држања у буџетском питању може неко гласати против буџета у начелу и онда, ако налази да је буџет основан на неким лажним подацима, да је на неправилној основи састављен. Господа из опозиције покушали су и говорила, да овај буџет не почива на добрим и правилним односима и да није верно изнесено у њему целокупно финансиско стање наше земље, како прихода тако и расхода. Доиста, буџет треба да буде огледало финанцијском стању у земљи у тренутку у коме се подноси. И сад каже се то није верно приказано, тј. има више дефицита, но што се износи — јер приходи, као што се у опште говори,

основани су на лажној основи. Ми људи, који нисмо стручни финансијери, ипак можемо донекле да испитамо основаност тих навода, а сем тога то мора да буде питање поверења или веровања. Мало пре је г. Кундовић тврдио отворено и одлучно, да буџет почива на лажној основи. И тако, господо, овде има две стране: једна која тврди, да је буџет на доброј и правилној основи, то је г. министар и већина одборска, а друга страна, на којој је и г. Кундовић, вели, да буџет почива на лажној основи. Сад ту треба да се реши коме треба веровати?

Ја немам узрока да у опште не верујем г. Кундовићу као човеку, јер га сматрам као поштеног човека, али кад је питање о финансијама, ја морам казати, да имам више разлога да верујем ономе што каже г. Миша Вујић, јер верујем, да је он потпуно спреман и способнији да руководи српским финансијама но г. Кундовић, а он је то и доказао тиме, што се трудио да поправи финансиско стање, онолико, колико се то могло учинити, што је унео ред у државно газдинство и што је постигао неоспорне успехе у раду на нашим финансијама, и кад он каже да је буџет верно престављен, ја немам никаквог разлога да у то сумњам, а разуме се ја се у појединостима могу и несложити са његовим пројектом али то није начелно питање и није предмет ове начелне дебате.

Сем тога овде се једнако говори: дефицити, дефицити, треба поставити равнотежу. Господо, ако би било питање у томе, хоћемо ли буџет са или без дефицита, ако би стојало до наше воље да буџет буде са или без дефицита, онда нема сумње да би смо се приклонили стању без дефицита. То се разуме, ко не воли буџет без дефицита? Нема сумње да сваки воли без дефицита. Али на жалост колико ја познајем финансиске прилике и финансиско стање, ја налазим господо, да не стоји до наше добре воље, до нашег доброг расположења, него до могућности. На послетку ми би смо могли то питање прекрхати и преломити, па казати: хоћемо да уведемо равнотежу. То значи да хоћемо да бришемо дотле, док се цифре прихода и расхода не поклопе и не сложе али с друге стране, господо, ја бих се бојао тога да ми бришући таквим начином на пречац и одока, разне позиције, бришући расходе толико и тако, да се поклопе са приходима, дакле уклањајући финансиски дефицит, ја бих се бојао, господо, да се тиме не изложимо другим дефицитима, који су толико исто опасни; а нарочито опасни за једну државу, као што је држава српска. Једна држава, као што је наша, која у свом националном облику није довршена, која има пред собом велике задатке да испуни, а осим тога једна држава млада, која хоће да уђе као потпуно равноправан члан у друштво модерних европских држава, таква држава не може се руководити само тиме, да по што по то нема дефицита и да тежи томе да на пречац постигне равнотежу у буџету. Зна се, господо, да се једна млада држава, као наша, не прима и не одржава у друштву других модерних европских држава, на ма како она радила, ма како стојала у културном погледу. Није истина дакле, да једна држава може све то постићи руководећи се само обзирима штедње. Данас мора једна држава, која још нема довољног услова за опстанак, да се труди да извојује себи те услове и да потпуно осигура себи место у колу других европских држава. Та држава мора да је спремна за одбрану, та држава мора културно да напредује, те да се одржи на извесној површини. Ми би смо могли изоставити многе позиције у буџету, кад би могли казати историји: стани, немој ићи напред, чекај да се опоравимо. Историја не чека и точак историје прегази онога, који није спреман да дочека извесне одсудне тренутке. К с друге стране, господо, морамо вазда да гледамо на суседне народе око нас, који истина имају донекле истоветне интересе са нама, али неопходно је и то, да с друге стане постоји и извесно ривалство према нама. Србија је на истоку, на балканском полуострову једна држава међу осталим другим државама. Србија има амбицију и с правом претендује на то, да игра улогу првога реда и прве државе, и у погледу војничке спреме и културног напредовања да буде центар. И кад она хоће то да буде, она иза других државица не сме изостати. Ми не можемо казати другим државицама: немојте да оснивате универзитете и друге просветне установе, немојте да трошите преко 20 милијуна на војску или друго шта, чекајте да се опоравимо и заједнички и упоредо да корачамо. Наравно, они нас неће чекати, ону иду напред. И ми, господо, кад би смо уклањали таквим и одвише напрасним и безобзирним начином тај дефицит у буџету, ми би смо после имали политички и културни дефицит, који би нам у доцнијем развитку догађаја могао веће штете нанети, но данашњи финансијски дефицит.

Према томе, господо, ја нисам против тога да се паметно газдује, и ја сам за то да се чине штедње, где је то могуће, али без штете за битне интересе државне и по њен савремени развитак. Али, господо, подићи штедњу на степен принципа, то ниједан финансијер не може да учини. Штедња није принцип, но известан начин поступања, то је поступање такво у државном газдинству, да се не троши у лудо, да се не расипа где не треба; али с друге стране наћи свакојако, да се намире потребе за национални опстанак и културно савремено развиће. Према томе, ако штедњу подигнемо на ступањ принципа, не можемо живети као држава. Осим тога, господо, ја налазим да је немогуће и неоправдано тражити, да се једно стање финансиско, које је постало у низу више година, одмах потпуно исправи, мањ ако хоћемо да тражимо од министра финансија да има чаробну палицу Мојсијеву, и кад удари у камен да воду истера. Али кад тога чудотворнога начина нема, не можемо ни тражити да се то учини.

Сад хоћу да одговорим Г. Кундовићу на оно што он вели: „за што ви штете од нас позитивне начине и путеве да поправимо финансиско стање; ми као опозиција нисмо дужни да кажемо, то је ваша ствар, то ви треба да нађете". Морам да кажем, да сам ту празнину опазио и у говору г. Авакумовића, који је покушао да свој говор оснује на извесним подацима, али на послетку и он је казао: „нека нам се изнесе право стање како стоји, и ми ћемо онда тражити начина и пута, како ћемо да га лечимо". На у томе и јесте питање, у начину и путу. Значило би да ми и не тражимо начина и пута. Напротив, господо, ми га једнако тражимо и налазимо како можемо. Међутим, господо, не стоји то да није сваки од нас дужан да изнесе позитивне предлоге и начине за поправку финансијског стања. Кад се излази с једне стране с позитивним предлогом, а кад друга страна каже то је штетно и није добро, онда није довољно зауставити се на тој негативној критици, јер напослетку није тешко критиковати данашње финансиско стање, ту има доста материјала за критику, но кад неко каже да изнесени начин и пут не ваља, онда је дужан у исто време у јасним цртама да каже, шта и како би ваљало учинити и кад би рекао, који су то начини и путови, и кад би изнео позитиван план, онда би смо му се и ми сви радо приклонили, ако би смо нашли, да је то збиља поузданије и боље. Али, господо, тога није било, него се само заустављало на општој критици, па речима: није добро, зло је. На видимо и ми да је тако и ми тражимо пута и начина да исправимо. Изгледа да извесна господа чувају неке нарочите планове као своју тајну и неће да изнесу; ми тајне нећемо да погађамо, ми износимо онако како знамо, а о ономе што не знамо не можемо ни да судимо. Према томе, ја имајући уверење, да данашњи министар финансија и данашња влада, и ако није имала чудотворне моћи, да једним махом уклони цео дефицит из буџета, верујем да није имала разлоге да изнесе неверан буџет, и то верујем целокупном раду досадањем и према финансијској политици њеној, о којој ја имам мишљење, да није опаква иста, као што је и пре била, као што изволео казати г. Кундовић, јер дефицити су сведени испод половине и прибављен је другим газдовањем државни приход, који је пошао у корист финансија (Чује се из опозиције: то је фраза). Ја сам мало пре казао, о томе може бити разних мишљења, а ово је моје мишљење.

Према свему овоме што рекох, ја ћу са свим савесно гласати да се прими буџет у начелу, а у појединостима говорићемо доцније.

Јован Авакумовић — Молим вас, господо, ја нећу да злоупотребљавам дато ми право говора, те да се удаљавам од

исправљења својих навода; само ћу дакле, да одговорим на говор мог пријатеља г. Гершића. На првом месту ја жалим, што г. Гершић није био у Скупштини, кад сам говорио, на би видео, којим сам поводом оно о њему говорио, на би онда знао, да сам ја имао узрока да то поменем, за то, што су радикали пенсионовали тако много људи, а ја то нападам. Исто тако жалим, што није био да чује мој говор о ономе, што г. Кундовићу пребацује, што ми нисмо изнели позитивне податке, како да се помогне нашем финансијском стању. Ја сам у мом говору изнео позитивне податке тиме, што сам пасликао потпуно, какви су нам приходи и унутно како према томе да регулишемо расходе. Кад један човек изнесе приходе и тражи према томе, регулисање расхода, онда је чисто и јасно колики је дефицит и како да се помогне. У осталом то је узгредна примедба на госп. Гигин говор. А сад да му одговорим што се лично њега и мене тиче. Ја желим да на првом месту објасним, зашто сам г. Гигу назвао: „омладинцем.“ Ја тиме нисам хтео да пребацим ништа њему, већ сам тиме само замишљао, да је он био либерал. Кад је био Гига омладинац тада је омладина заступала начела слободоумне народне либералне странке, начела уједињења и ослобођења Срства, што и данас пише на застави либерала, на којој нема познате изреке: „моја њива неће бити дужа или шира с ослобођењем и уједињењем.“ (Жагор..... то није лично обавештење).

Ја нисам корио г. Гершића, што је био омладинац, што је био прво либерал па сад радикал; ну кад он каже, да *није био либерал*, онда ја ћу само ово да кажем: да смо ми заједно били владини посланици под либералнем владом. Либерална влада поставила нас је указом и у оно време били смо ја и он чланови *слободоумне либералне странке* и водили опозицију колико смо налазили да треба. И при свем том, ја нисам писао адресу либералној већини, а г. Гига вели да је није писао већ само „штилизовао“. Шта то значи, кад је човек постављен указом за владиног посланика, то цените ви?! А ако је мислио Гига да је и тада другој страници припадао, то је друга ствар (Жагор..., то није лично обавештење.)

Господин Гершић је казао, како сам ја говорио, да је он био у редакцији некаквог листа, он се чува да помене лист „Видело.“ Ја нисам казао, да је он био у *редакцији* „Видела“, већ сам казао, *да је писао неке чланке по „Виделу“* и кажем да ћу наћи неколико чланака, које је он писао ако он то порече... (Жагор; потпредседник: то није лично обавештење; не можете о томе говорити.) Молим вас, ја хоћу да исправим мој говор. (Потпредседник: ако је он погрешно цитирао ваше наводе, ви онда имате право да исправљате.) Он је казао, да сам ја тврдио да је он био у редакцији „Видела“ а ја то нисам рекао, већ само да је писао чланке у „Виделу“ (Потпредседник: немате више реч.)

В. Кундовић — Молим вас за реч ради личног обавештења. На то имам права по пословнику.

Потпредседник — Немате шта да исправљате, Скупштина није за то овде, да слуша ваше свађе. (Кундовић: ја имам право да кажем своје мишљење, ја нисам дошао овде по вашој вољи, него по вољи својих бирача.) Шта хоћете да исправите? (Кундовић: хоћу да исправим оно, што је г. Гига споменуо.) Није вам пословник дао права да се обавештавате, сваки има право да са свога гледишта говори. Члан 53 пословника овако гласи; „Ако посланик жели ради личне одбране, или да исправи свој навод, који је погрешно разложен.....“ (Кундовић; на ја хоћу да исправим своје наводе.) Изволте онда исправити!

В. Кундовић — У колико се сиомињем, ја у моме говору нисам ни поменуо, а камо ли да сам изнео, неке нове финансијске мисли, и да сам казао, како сам се ја примио да изнесем неки нов пројект буџета, те тиме да докажем, како министар финансије није урадио као што што треба. Ја сам само тврдио то, да буџет прихода стоји на различним основима. Ја нисам ту узео за оцену моју памет, а нисам узео, ни памет министра финансије за мерило, него сам узео завршни рачун за 1887, 1888 и 1889 год.; ту су факта ту су докази, колико је прихода унето стварно у државну касу. Не рачунам дакле на говор министра финансије ни на вашу памет него ону намет, која је унела у државну касу оволико прихода. И кад се констатује, у моме извештају гл. државне благајне, да нисмо имали више прихода, него колико сам ја напоменуо, онда је закључак, да не може ни сад имати прихода оволико, колико је министар казао. То сам имао да кажем.

Гига Гершић — Ја хоћу, да исправим само у неколико речи говор г. Авакумовића. Он каже, да смо ми били владини посланици и да смо због тога били чланови партије, међутим хоћу да кажем, да је Јеврем Грујић био посланик под владом Мариновића, а Коста Таушановић под напредњацима, па ипак за то, они нису били чланови тих партија.

Коста Јовановић — Сваки је говорник говорио о неким личним стварима и задевицама а није ни један готово хтео да говори о чему треба. Господин министар пре дан-два казао, је, да има стварног прихода, који је унесен у држ. касу око 48.000.000. С тога сам ја мишљења, да се овај буџет врати поново у одбор, да га доведе у склад са приходом, јер ако остане овако 57 милијона, ми ћемо имати сваке године дефицита и биће опасно.

Потпредседник — Председништво налази да треба одредити седницу после подне; јер се данашњи дневни ред не може исцрпити на данашњој седници, јер има неколико говорника пријављених. (Одобравање).

Данашњу седницу закључујем; другу заказујем у 4 сата после подне. На дневном реду биће продужење данашњег дневног реда.

Састанак је трајао до 12 часова у подне.

---

56 САСТАНАК

4 фебруара 1891 год. у Београду

ПРЕДСЕДАВАО ПОТПРЕДСЕДНИК

Димитрије Катић

СЕКРЕТАР

Лука Лазаревић

Почетак у 4½ часа по подне.

Присутна су сва г. г. министри.

Потпредседник — Отварам седницу 56 редовног састанка. Изволте чути протокол 55 састанка.

Секретар прочита протокол.

Потпредседник — Прима ли Скупштина прочитани протокол? (Прима).

Сад прелазимо на дневни ред. На дневном је реду претрес буџета у начелу. Има реч Мијаило Поповић.

Мијаило Поповић — Господо, врло је умесно и врло лепо приметио мој поштовани друг г. Живан Живановић јутрос, кад је казао, да се ова дебата о буџету скрепула са свога правог пута и да је, ако ништа више упила у се и друго питање, које ако не никакву, а оно бар врло слабу везу има са самим питањем, с којим се данас Скупштина бави. Но, кад се пошло тим путем и поред најбоље воље није могуће ударити правим путем, што је и г. Живан јутрос сам најбоље доказао својим говором, јер се поред питања о буџету, дотакао и других питања. То сам навео с тога, што мислим да ће то бити један од најјачих разлога, који ће ме правдати, ако се будем дотакао и ја оних питања, којих су се дотицала и господа из либералне опозиције.

Да пређем на ствар. Господо, о буџету овде су пале разне одредбе. По моме мишљењу на сваки начин, намера буџета има да служи оној цељи, којој има да служи и држава или још боље: буџет није ништа друго, него једно средство, једно оруђе, које се од стране народа даје држави, да оствари оне задатке, које она по својој дужности има да оствари. Кад дакле с тога гледишта гледамо буџет, онда право да кажем, код мене престаје

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

питање, или ако баш не престаје, онда не долази на прво место питање: оће ли бити дефицита у буџету или не; него за мене је прво и најважније питање: шта буџет има да постигне, а то је да послужи као средство влади за извршење оних задатака, које она има; за мене је главно, да ли буџет распоредом расхода може да послужи тој цељи или не; још краће, да ли ће буџет одговорити народном очекивању, оће ли народ, који даје по буџету расходе имати и користи од свих тих давања или не? То је, дакле, први захтев и најважнији, који ја тражим од буџета. На другом је тек месту по својој важности питање, да ли се буџет може саставити са или без дефицита Нема сумње, да би онај буџет био најбољи, који би могао одговорити оном првом, мало пре изнесеном захтеву, по коме би се народни новац трошио на производне цељи, од којих би народ имао користи, а да опет у њему нема дефицита; али свакојако, брига о бољем материјалном стању нашега народа мора да буде на првом месту. Главно је, дакле, као што рекох, да ли ће оно, што народ даје, држави, донети какве ренте, какве користи самом народу, или да ли оно, што народ даје, неће бити трошено на некорисне цељи, па да се у народу јави материјално опадање, мањак, који неки лепо назваше *народни дефицит?* Тиме не велим, да при решењу, при гласању овога буџета, не треба водити рачуна уједно и о државном дефициту. Колико је тежак и колико штетан државни дефицит, далеко је опаснији онај народни дефицит, јер тај народни дефицит, оно народно немање мораће да изазове и државни дефицит. Шта више, чак и онај државни буџет, који би био састављен без дефицита, али који не би могао да утиче повољно на материјално стање народно, него на опадање, ја бих му био противан и гласао би за буџет с дефицитом, ако би знао, да ће он подићи материјално стање у народу. Разлику ту између народног и државног дефицита мој друг Ђока Анђелковић, својим одличним говором јучерашњим, лепо је изнео, тако, да се мени чини, да би мој говор о томе био излишан. На једно с тога, а друго, што се морам дотаћи и говора неколико посланика, којом се приликом морам дотаћи тога питања, то да вас не бих морио понављањем онога, што сам напред казао, ја ћу место свега тога одмах да почнем с појединим говорницима.

Прво је чини ми се био г. Драгиша Станојевић. Он је у свом говору одма у почетку казао ово: буџет је једна врло важна ствар; он је био узрок многим немилим појавима код појединих народа; буџет је изазвао код многих разне метеже. — Није то изазвао ни буџет ни дефицит у буџету, него је изазвао систем рђаве владавине, систем под којим је народ материјално пропадао. Дефицит није једини узрок, него систем, који је исцрпљавао материјалну снагу народну Не поричем важност, коју већ питање о буџету има само по себи, али с тим не треба претеривати. Дајући му толико важности, г. Драгиша тражи да се предрачун буџета тачно и верно поднесе, па је се ту послужио једним примером, по коме на први поглед изгледа, да је његов захтев оправдан и уместан. У колико се сећам он каже: ако хоћете да знате право стање дефицита, онда треба да питамо министра и да нам министар каже насигурно, да нам министар подјамчи, колико се може добити од које позиције; министар треба да каже од 19 или 20,000.000 могу бити сигурни 10 или 12 или и 13,000 000. — Господо, па онда би тај министар био у најбољем положају. У најбољем с тога, што за један приход од 20,000.000 мил. министер без икаква размишљања може казати: јемчим да ће два мил. сигурно ући у касу. Такав би министар без икакве муке увек откупио своју реч, јер без икака његова старања добила би се и већа сума. Он неби имао ништа да мисли; он неби имао потребе да се стара, како ће пред Народним Представништвом дату реч откупити, те да се мучи у изналажењу начина да се до тих прихода дође, јер је великим смањивањем обезбедио свој предрачун. Ја мислим да је далеко за нас боље принудити га на старање, да што више прикупи прихода, који имају да уђу у државну касу и да што мање остане на дугу.

Но да оставимо то на страну, па погледајмо на саму природу буџета, да ли је могуће, да се тако тачно изнесе тај предрачун. На приход буџетски утичу тако сложени и тако многобројни утицаји, који стање буџета мењају, да их апсолутно није никако могуће знати унапред. Неки утичу повољно, неки неповољно, а неки се не могу ни предвидети. Кад то стоји да утичу на буџет и такви појави, који се напред не могу предвидети, онда је са свим природно да ће се и стање прихода мењати у повољном и неповољном правцу; кад то стоји тако с приходима, онда и дефицит мора према приходима да се мења; што је приход већи, дефицит је мањи; у колико се приход смањује у толико дефицит расте. Дакле, као што видите такво једно тражење је неосновано и неумесно. Све што се може тражити од владе то је да састави буџет на основу приближне вероватности и што се тога тиче, ја мислим да се овом буџету не може ставити никаквих примедаба. Да то докажем, ја ћу да се послужим нападима баш на ону позицију буџетску, која је дала највише разлога опозицији, да рекне, да је буџет неверно састављен. Ту су се узели завршни рачуни за неколико година, па се рекло, кад хоћемо да састављамо буџет, ми морамо да се користимо искуством прошлости, па да видимо, како је било у прошлим годинама, те да према томе саставимо буџет оне године.

На први поглед изгледа да мора тако и бити, да се друкче не може ни доћи, до приближног, вероватног предрачуна; али упамтите, господо, ово: ако хоћете да су вам ресултати, последице, једни исти, онда морају да су и узроци једни исти. Кад би, дакле, постојале све оне погодбе у овој години, које су постојале у другим годинама, онда би опозиција била у свом праву. Али то не стоји. Ви ћете видети из самог владиног буџета да је влада намерна, да предузме извесне мере, да што боље прикупља порез. И сад вас питам, с каквом логиком можемо ми одобравајући извесне мере и подносећи извесне жртве само зато, што верујемо да ће оне донети већих прихода с каком логиком велим можемо сад тражити, да се тај већи приход — у који верујемо — не унесе у буџет.

Ако се нема вере у те финансиске мере, онда, какав је разлог да се оне заводе и на њих новац троши; а кад се већ заводе онда зашто немати вере у њих? Сам би министар био нелогичан, кад не би ставио већу суму, него што је била пре, јер у том случају не знам разлога, којима би могао да правда своје тражење за нове жртве, које се за те мере траже. Дакле, овај је разлог довољан па да оправда ону позицију, коју је министар ставио у буџету. Рећи ће ко од вас па добро, то ви тврдите данас, али кад истекне година па видимо, да је мање прикупљено, него што је предвиђено? Шта ћемо онда? На то одговарам: нико не може да буде пророк, па да зна математички тачно колико ће бити; може само да каже приближно колико ће бити на основу онога, што је прошле године било и на основу оних резултата, који се од завођења нових финансиских мера могу с разлогом да очекују. И сад на основу тога искуства, гледајући колико је прошле године било, може се оријентисати за даљу годину, али свакојако он је имао право да мање већу суму и да није метуо, ми би имали права да му пребацимо за жртве, које од нас тражи за финансиске мере, намењене што већем прикупљању државних прихода

Поштовани посланик поп Арсеније Прокопијевић, кога веома ценим и поштујем, придружујући се г. Драгиши Станојевићу између осталог пребацио нам је, да се ми радикали не држимо једног, по његовом мишљењу, најважнијег правила у нашем програму, а то је штедња; па онда велим: да због тога дефицит расте а благостање у народу опада; видићете с једне стране дефицит, а с друге стране опадање материјалног стања у народу. Заиста господо, лепа и патриотска жеља, и да вам право кажем у тој жељи: да немамо дефицита и да нам у исто време буде народ богат, — у тој жељи велим, нисам заостао ни за једну математичку линију иза поштованог г. Арсе: али мени се чини да баш та лепа жеља, коју казује поп Арсеније, не само да се не може постићи оним, чиме он хоће, него ће се баш тиме промашити.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Одговорни уредник **Ранко Петровић**

Штампа краљ. српске државне штампарије